

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU**

DPR-602-01/09-039/1
Zagreb, 4. rujna 2009.

**Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa
n/p dr. sc. Radovan Fuchs, ministar
10000 Zagreb, Donje Svetice 38**

Predmet: Zaštita prava djece u odgojno obrazovnim ustanovama
- preporuke, daju se
- izvješće, moli se

Poštovani,

pravobraniteljica za djecu sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu (Narodne novine, broj 96/03) u cilju praćenja ostvarivanja prava djece u Republici Hrvatskoj, prati mjere i aktivnosti nadležnih tijela usmjerenih na suzbijanju svih negativnih pojava kojima se direktno ili indirektno narušavaju prava djece zagwarantirana međunarodnim dokumentima i pozitivnim zakonodavstvom Republike Hrvatske. Slijedom navedenoga pravobraniteljica za djecu jednom godišnje podnosi izvješće o svom radu Hrvatskom saboru.

Godišnje izvješće prikaz je rada Ureda pravobraniteljice za djecu i podataka o stupnju poštivanja odnosno ugroženosti dječjih prava. Izvješće za 2008. godinu tako je bilo predmetom saborske rasprave u lipnju ove godine te je donesen Zaključak kojim se prihvaća Izvješće o radu pravobranitelja za djecu za 2008. godinu te zadužuju nadležna tijela državne uprave da, u okviru svog djelokruga, poduzmu odgovarajuće mjere radi otklanjanja nepravilnosti navedenih u Izvješću.

S tim u vezi podsjećamo Vas i upućujemo na cjeloviti tekst Izvješća o radu Pravobranitelja za djecu za 2008. godinu na web stranicama Ureda www.dijete.hr

Preporuke u području obrazovanja iz Izvješća koje držimo osobito važnim u prigodi početka školske godine 2009./2010 ovim putem posebno navodimo. Ljubazno molimo da ih u okviru svojega djelokruga, s pažnjom razmotrite i pravovremeno poduzmete aktivnosti u cilju njihove realizacije.

Istovremeno navodimo još neka naša stajališta i prijedloge u cilju što bolje implementacije Konvencije o pravima djeteta te se nadamo nastavku naše kontinuirane suradnje u pojedinim područjima zaštite i ostvarivanja prava djece.

Nasilje u odgojno-obrazovnim institucijama

Problem nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama još uvijek ne prati poduzimanje odgovarajućih preventivnih zaštitnih mjera pa su povrede prava djece na zaštitu od nasilja i dalje dio školske svakodnevice. Nedostaju programi pomoći djeci-žrtvama nasilja i djeci koja se nasilno ponašaju. Nužno je stoga posvetiti više pažnje posebnom obliku preventivnog rada s djecom i s njihovim roditeljima i školom, stvoriti mrežu programa produženog stručnog postupka u svim sredinama u Hrvatskoj i uključiti što veći broj djece za koju se procjenjuje da im je takav program potreban.

Prijevoz učenika

Nažalost, još uvijek ima djece koja ne mogu ostvariti svoje pravo na organizirani školski prijevoz ili im je to pravo samo djelomično omogućeno. Držimo važnim da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, kao nadležno tijelo utvrdi stvarno stanje u organiziranju prijevoza učenika osnovnih škola u cijeloj državi i poduzme mjere kojima će sustavno i na najbolji način osigurati prijevoz učenika.

Pravo djece na dobivanje informacija o državnoj maturi

Prema saznanjima Ureda pravobraniteljice za djecu, državna matura još uvijek predstavlja nepoznanicu. O problemu Državne mature se još uvijek raspravlja, kao i o mogućnostima upisa na visokoškolske ustanove. Držimo da bi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa trebalo iscrpno obavijestiti roditelje i učenike strukovnih škola, već na početku pohađanja srednje škole o pravu izbora na polaganje mature, važnosti državne mature za nastavak školovanja na višim razinama obrazovanja. Ovo držimo važnim kako bi se izbjegle posljedice nepravovremenog sagledavanja zapreka u nastavku školovanja u slučaju ne pristupanja polaganju mature i s tim u vezi u odnosu na pravovremenu pripremu za polaganje tijekom trajanja četverogodišnjeg srednjoškolskog obrazovanja.

Privatnost

Konvencijom o pravima djeteta utvrđeno je pravo djeteta na privatnosti i područje je posebnog interesa Ureda pravobranitelja za djecu.

Imamo saznanja kako se u školama ne štiti dovoljno privatnost i intima učenika, kako se neprofesionalno postupa s informacijama koje su poslovna tajna i zato bi trebale biti zaštićene od neovlaštenog pristupa. S tim u vezi je nužno odgojno-obrazovne djelatnike educirati o važnosti čuvanja profesionalne tajne i posljedicama u slučaju nesavjesnog postupanja. Profesionalna tajna je podatak o osobnom ili obiteljskom životu stranaka koje saznaju osobe u obavljanju svog zvanja. Odavanje profesionalne tajne kažnjeno je djelo te je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci. Za iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika djeteta, zbog čega ono bude izvrgnuto poruzi vršnjaka ili drugih osoba ili su kod djeteta nastupile teže duševne smetnje, predviđena je kazna zatvora od jedne do tri godine. Uz kaznu zatvora, djelatniku škole prijeti i gubitak radnog mjesta budući da se statutom škola poslovnom tajnom smatraju i podaci o učenicima socijalno-moralne naravi te povreda čuvanja poslovne tajne predstavlja težu povredu radne obveze. Obveza čuvanja poslovne tajne obvezuje i nakon prestanka rada, a poslovnu tajnu dužni su čuvati svi radnici škole bez obzira na koji su način saznali za podatke ili isprave.

Preporučamo također da početkom svake školske godine predstavnici ustanova razgovaraju s roditeljima i zatraže njihovo dopuštenje za eventualno snimanje i objavljivanje snimki djece u vrtićkim i školskim aktivnostima. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučamo da u suradnji s Agencijom za zaštitu osobnih podataka educiraju predstavnike vrtića i škola o zaštiti prava privatnosti u školstvu i primjeni Zakona o zaštiti osobnih podataka u praksi.

Prava djece s teškoćama u razvoju

Međunarodni zakonski i programski okviri dječjih prava jasno definiraju inkluzivno obrazovanje kao neizostavan element ostvarivanja prava na obrazovanje djece s teškoćama u razvoju. Napušta se pristup edukaciji djece s teškoćama čije je polazište vrsta i stupanj oštećenja (medicinski model). Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, važan je propis koji u nekoliko članaka otvara put ka inkluzivnom obrazovanju.

Mada je Zakon propisao donošenje provedbenih propisa u roku od godine dana, nažalost, Pravilnik o odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju nije još donesen. To značajno ugrožava ostvarivanje prava djece što se vidi se iz čestih obraćanja roditelja, škola ali i odjela za društvene djelatnosti pojedinih gradova Uredu pravobraniteljice za djecu, koji se ne snalaze u primjeni Zakona. Budući da nije jasno definirano kada i koje dijete ima pravo na pomoćnika (asistenta) u nastavi, tko može biti pomoćnik, tko će financirati pomoćnike u nastavi i sl., stvara velike nejasnoće i probleme roditeljima, školama, lokalnoj i regionalnoj upravi, ali i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa.

Stoga je naša preporuka da se u najkraćem mogućem roku, sukladno zakonu, donesu predviđeni provedbeni propisi koji će na adekvatan način, poštujući načela i odredbe Konvencije o pravima djeteta kao i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom regulirati navedeno područje obrazovanja.

Ujedno želimo još jednom upozoriti da decentralizacija financiranja pomoćnika u nastavi, kakva se prema našim saznanjima predviđa, može imati nepovoljan učinak za neku djecu. Naime, poznato je da postoji veliki nesrazmjer u financijskoj moći među pojedinim regijama u Hrvatskoj, između pojedinih županija i gradova. To bi moglo rezultirati situacijom da će djeca koja žive na područjima gdje je lokalna samouprava ekonomski snažnija moći ostvariti svoje pravo, dok će djeca iz lokalnih sredina koje nemaju veliku financijsku snagu ostati uskraćena u tim pravima.

Uz navedeno, kao i uz daljnje stvaranje pretpostavki za dostizanje standarda predviđenih Državnim pedagoškim standardima predškolskoga, osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja pozivamo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa da u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje učine više na edukaciji i senzibilizaciji učitelja i profesora za prava i potrebe djece s teškoćama, s obzirom da se velik broj prigovora Uredu pravobraniteljice za djecu odnose na nerazumijevanje i neprihvatanju te djece od strane pojedinih učitelja te o neprimjenjivanju individualiziranog pristupa.

Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

Posebnu pozornost treba usmjeriti ravnopravnom položaju djece pripadnika nacionalnih manjina. Pri tome je važna primjena načela interkulturalnosti, što znači odgoj i obrazovanje koji će, ne samo respektirati činjenicu da različite nacionalnosti i/ili vjeroispovijesti dijele određeni prostor, nego će naći najbolje načine da sva djeca, i pripadnici nacionalnih manjina i pripadnici većine, razviju vlastiti identitet u suodnosu s drugim i drukčijim identitetima te da ih se poučava toleranciji i prihvaćanju različitosti.

Djeci pripadnicima romske nacionalne manjine nužno je osigurati ravnopravan pristup kvalitetnom odgoju i obrazovanju, što prije svega znači uključivanje u predškolske programe, kako bi na vrijeme svladali hrvatski jezik, čije je nepoznavanje i dalje jedna od najvećih zapreka za uspješno praćenje i svladavanje odgojno-obrazovnih zadaća. Nužno je poraditi i na specifičnom usavršavanju i osposobljavanju učitelja i nastavnika, ali i romskih pomagača (pomoćnika) u nastavi, kako bi se podigla razina kvalitete poučavanja te što veći broj djece romske nacionalnosti uključiti u izvannastavne aktivnosti. Usto je važno i ostvarivanje svih ostalih aktivnosti predviđenih Nacionalnim programom za Rome i akcijskim planom „Desetljeće za uključivanje Roma 2005.-2015.“ kako bi se unaprijedilo opći položaj romske djece, a s tim i njihove šanse za bolja odgojno-obrazovna postignuća.

Partnerstvo s roditeljima / informiranost roditelja i učenika

Roditelji traže što aktivniju ulogu u organizaciji rada škole. Rad upravnih i stručnih tijela škole u čijem sastavu su i predstavnici roditelja i učenika, od Školskog odbora do Vijeća roditelja i Vijeća učenika trebaju postati mjesto na kojem roditelji i učenici mogu razjasniti sporne situacije i dobiti argumentirane odgovore na pitanja značajna za prava i interese djece. Sporne situacije o načinu ostvarivanja odgoja i obrazovanja nužno je rješavati pravovremeno i unutar samih škola.

Važno je na početku školske godine upoznati roditelje i učenike s dokumentima kojima su uređene procedure postupanja i zaštite prava. Uz Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, roditelje je nužno na roditeljskom sastanku upoznati s njihovim obvezama koje proizlaze iz Obiteljskog zakona i Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi kao i Planom i programom škole, Statutom i općim aktima škole te Pravilnikom o načinu praćenja i ocjenjivanja učenika.

Zabrinjavajući stavovi odraslih prema djeci – Promocija afirmativnog stava

Zabrinjavaju reakcije nekih stručnjaka, poglavito onih iz odgojno obrazovnog sustava, koji su svakodnevno u kontaktu s djecom, koji na krajnje neprimjeren i izrazito agresivan način komentiraju postojanje prava djece i zahtjeve za njihovim poštovanjem i osiguravanjem. U njima čujemo negodovanje, bunt, minoriziranje, relativiziranje i osjećaj ugroženosti u odnosu na postojanje dječjih prava. Najčešće takve reakcije su: „*A gdje su naša prava? Tko štiti nas? Oni znaju samo za prava, a obveze ne poznaju! Zato nam i jest ovako, što smo im dali puno prava!*“ Govoreći o reakcijama odraslih osoba, ne možemo se oteti dojmu kako one uz iskazanu profesionalnu i ljudsku nemoć, upućuju i na nedovoljnu informiranost i senzibiliziranost za činjenicu da djeca imaju prava koja im, jednako kao i odraslima, pripadaju kao ljudskim bićima.

Postojanje dječjih prava ne isključuje odgovornost djece za ono što čine. Ono također ne oslobađa odrasle njihove odgovornosti za djecu i kreiranje okruženja u kojem djeca odrastaju. Djeca mogu preuzeti odgovornost u mjeri koja je primjerena njihovom stupnju razvoja i tome koliko su ih odrasli tome podučavali i primjerom pokazivali odgovorno ponašanje. Odrasli im u procesu preuzimanja odgovornosti i odrastanja moraju biti podrška. Društvo im tu pomoć mora osigurati, dok god im je potrebna, ukoliko govorimo o istinskom interesu za dobrobit djece i obitelji. Prebacivanje odgovornosti na djecu i na njihova prava zbog nezadovoljavajućeg stanja u obitelji, odgojno-obrazovnom sustavu i zajednici te sve češće iskazivanje bespomoćnosti nad onim što djeca rade i kako se ponašaju, krajnje je neodgovoran i promašen pokušaj pronalaženja uzroka za složenu situaciju u kojoj se nalazimo. Odgovornost za takvo stanje svakako je na odraslima. A oni nedovoljno i s odlukom da će ih doista slušati i odnositi se prema njima s uvažavanjem, pitaju djecu za njihovo mišljenje i doživljaj aktualnog društvenog konteksta u kojem odrastaju. S tim u vezi preporučamo o ovoj temi i promicanju afirmativnog stava prema djeci posebno voditi računa i o tome educirati odgojno obrazovne djelatnike.

Praćenje i vrednovanje rada odgojno obrazovnih djelatnika

U sustavu odgoja i obrazovanja zabrinjava rad dijela odgajatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika koji svoju primarnu ulogu ispunjavaju nekompetentno i nezainteresirano, često nesvjesni učinaka takvog rada na djecu. Stoga je nužno kontinuirano praćenje i vanjsko vrednovanje njihovog rada čemu će, nadamo se, pridonijeti najavljeno izdavanje licencija za rad.

Savjetodavni rad te inspekcijski i stručno-pedagoški nadzor ne provode se u dovoljnoj mjeri zbog nedostatka prosvjetnih inspektora i pedagoških nadzornika (savjetnika) stoga smatramo da je važno osigurati zapošljavanje dovoljnog broja stručnjaka na tom području. Prioritet je implementacija državnih pedagoških standarda i stvaranje uvjeta za obrazovanje djece pod jednakim uvjetima i prema njihovim sposobnostima, a posebnu pažnju valja posvetiti školovanju djece u nepristupačnim područjima i na otocima.

Prava djece kao članova društvene zajednice i obilježavanje 20 godina Konvencije o pravima djeteta

Djeca ostvaruju svoja prava kao članovi društvene zajednice kroz: sudjelovanje u donošenju odluka koje se na njih odnose, slobodu misli, savjesti i vjere, slobodno udruživanje i mirno okupljanje. S tim u vezi podsjećamo na preporuku Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda Vladi Republike Hrvatske iz 2004. godine, o potrebi osiguravanja provedbe načela poštovanja mišljenja djeteta, s posebnim naglaskom na pravu svakog djeteta na sudjelovanje u obitelji, školi, u drugim institucijama i tijelima, kao i u širem društvu, s tim da se posebna pozornost treba posvetiti djeci pripadnicima ranjivih i manjinskih skupina. Odbor također, preporučuje podizanje svijesti šire javnosti, kao i obrazovanje i obučavanje stručnjaka, o provedbi tog načela te da se redovito nadgleda provođenje mjera u kojima je predviđeno aktivno uključivanje djece, kao i utjecaj tih mjera na djecu.

Imajući u vidu ulogu i dužnost pravobraniteljice za djecu da djecu upozna i savjetuje o načinu ostvarivanja i zaštite njihovih prava i interesa te obvezu da surađuje s djecom, potiče djecu na izjašnjavanje, uvažava njihovo mišljenje te predlaže mjere za povećanje utjecaja djece u društvu, prioritet u njezinom radu je pojačano informiranje djece o njihovim pravima te o postojanju institucije pravobranitelja za djecu koja na različite načine štiti ta prava.

Kako bismo navedene zadaće ostvarili što bolje i u najboljem interesu djece te kako bismo bili istinski glasnogovornici i zagovornici djece, uvažavajući činjenicu da u 2009. godini obilježavamo 20 godina Konvencije o pravima djeteta, svim odgojno obrazovnim ustanovama preporučamo da u godišnjem planu i programu aktivnosti, po mogućnosti oko 20. studenoga 2009. godine osmisle aktivnosti, kojima bi djecu što bolje informirali o pravima djeteta. S tim u vezi, upućujemo na dostupnu literaturu na web stranicama našeg Ureda www.dijete.hr i Vijeća Europe www.coe.int/children

* * *

Nadamo se da ćete s pažnjom razmotriti navedene preporuke i pridonijeti napretku ostvarivanja dječjih prava.

Ljubazno Vas molimo da nas sukladno članku 10. Zakona o pravobranitelju za djecu izvijestite o Vašem postupanju po preporukama.

S poštovanjem,

**Pravobraniteljica za djecu
Mila Jelavić, dipl. iur.**

Dostaviti:

Prof. dr. sc. Dijana Vican, državna tajnica, MZOS
Gospodin Želimir Janjić, državni tajnik, MZOS